

CHP-DP Rekabetinin Siyasal Psikolojik Zemini (1946-1950): Hasımlardan Rakiplere*

Political Psychological Roots of the CHP-DP Rivalry (1946-1950): From Adversaries to Competitors

Melih Nadi TUTAN^{ID}

Öz

Türkiye'de çok partili hayata dönüşün nedenlerine dair birçok çalışma bulmak mümkünken, bu dönüşümde rol alan aktörlerin birbirlerini nasıl algıladıkları genellikle ihmal edilmiş ve derinlemesine bir incelemeye tabi tutulmamıştır. Bu çalışma, 1946-1950 yıllarındaki siyasal dönüşümde başat rol oynayan siyasal parti gruplarının birbirlerine ilişkin algılamalarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla çalışmada siyasal grupların davranışlarını ve algılamalarını inceleyen sosyal psikoloji ve siyaset psikolojisi literatüründen faydalanılarak, grupların karşılıklı algılamalarını ortaya çıkarabilecek olan 1947 ve 1949 yılı bütçe görüşmeleri içerik analizi ile betimsel ve sayısal analiz kullanılarak incelenmiştir. Bunun için ilk kısımda sosyal psikolojide grupların neden birbirlerine ayrımcılık davranışında bulunduğunu açıklamaya çalışan realistik çatışma ve toplumsal kimlik kuramları ile grupların birbirlerine dair imgelerini konu alan imge kuramlarının temel kavram ve argümanları sunulmuştur. Çalışmanın metodolojik altyapısının sunulduğu ikinci bölümün ardından üçüncü bölümde, incelenen bütçe görüşmelerinde bulunan kodlar aktarılmıştır. Bir sonraki başlıkta bu kodların arka planı analiz edilmiş ve dönem içerisinde grupların ilişkilerine yön veren olgu ve olaylar değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda CHP ve DP grupları arasında karşılıklı hasım imgesiyle başlayan ilişkilerin, dönemin ikinci yarısında olağan bir rakipliğe dönüştüğü görülmüştür. Bu dönüşümün sağlanabilmesinde sosyal rekabetlerin, materyal rekabetlere göre daha arka planda olmasının etkili olduğu, dolayısıyla uzlaşıya kapalı kimliksel konuların bulunmadığı bir ortamda grupların, siyasal hayatın olağan akışını birtakım düzenlemelerle sürdürebildiği öne sürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Siyaset psikolojisi, Çok partili hayat, CHP, Demokrat Parti, Stereotip

Abstract

In Turkish politics research, it is often neglected how the actors involved in the process of returning to multiparty politics perceive each other, though there are many studies on the reasons of this transformation. This study aims to reveal the perceptions of political party groups that were the dominant actors of the process. For this purpose, by the light of social and political psychology

* Bu çalışma, yazarın Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nda Doç. Dr. Nurşen Gürboğa danışmanlığında yürütülmekte olan doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

** Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde, Türkiye, (Doktora Adayı, Marmara Üniversitesi), E-posta: melihnaditutan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2801-3650

theories, the 1947 and 1949 budget debates, which could uncover the mutual perceptions of groups were examined by using descriptive, content, and numerical analysis. In the first part of the study, theories of realistic conflict and social identity, that try to explain why groups discriminate against each other, and image theories on images of mutual perceptions of groups are introduced. Following the methodological design, the codes detected in the budget debates are presented in the third part. The background of these codes is analysed, and the facts and events that shaped the relations of the groups during the period are evaluated in the next section. As a result of the study, it is concluded that relations between the CHP and DP groups, which initiated with mutual adversariness, transformed to an ordinary competitor image in the second half of the period. It is asserted that the fact that social competitions, which were perceived weaker than material competitions contributed positively to this transformation and therefore, political groups were able to maintain the normal flow of political life with the help of some regulations in an environment where there are no uncompromisable identity issues.

Keywords: Political psychology, Multiparty politics, CHP, The Democrat Party, Stereotype

1. Giriş

Türkiye’de çok partili hayata dönüş¹ ve sonrasında demokrasinin konsolide olup olamadığı, Türk siyasal hayatı literatüründe tartışılmalı bir konu olmuştur. Bu dönüşümün nedenleri araştırmacılar tarafından genellikle tek bir sebebe indirgenmemekle birlikte, bunun uluslararası ortamın etkisi neticesinde devlet aktörleri arasında bir değişimden ibaret olduğu ve siyasal elitler arasında bir bölünmeyi yansıttığı şeklinde konjonktürel bir sürece vurgu yapanlar olduğu gibi (Yılmaz, 1997; Tachau, 2000); Türk seçmenin siyasi olgunluğa erişmiş olması, Osmanlı’dan devralınan birtakım tarihsel görece demokratik gelenekler, yeni orta sınıfın ortaya çıkışı, Kemalizm’in rekabetçi siyasete uygun altyapısı, İnönü’nün demokrasiye olan olumlu tutumu gibi kişisel, tarihsel ve sosyoekonomik şartları öne çıkaranlar bulunmaktadır (McCally, 1956; Karpat, 1972; Özbudun, 1995; Heper, 2008). Lakin bu deneyimin nedenine dair çokça argüman bulmak mümkünken, nasılına ilişkin sorulara verilen cevaplar yetersiz kalmaktadır.

1946-1950 yılları arasının iktidar-muhalefet ilişkilerine bu yönden bakan çalışmalar üç farklı gruba ayrılabilir. Bunlardan ilki dönemi ayrıntılı olarak irdelemesi bakımından önem kazanan ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Demokrat Parti (DP) ilişkilerini; Dörtlülük Takrir, CHP Olağanüstü Kurultayı, DP I. Kongresi, 12 Temmuz Beyannamesi, Millet Partisi’nin (MP) kuruluşu, DP II. Kongresi gibi dönemin temel olaylarından hareketle betimleyen araştırmalardır (Akandere, 2009; Şeyhanlıoğlu, 2012; Şahin, 2017; Tuna, 2017; Erdoğan ve Pişkin, 2020; Çavuşoğlu, 2021; Kaan, 2021a; 2021b). Fakat bu çalışmaların teorik bir çerçeveden yoksun olduğu ve iktidar-muhalefet ilişkilerini konu edinmekle birlikte, dönem adına sınırları belirlenmiş bir analiz sunamadıkları belirtilebilir.

1 1946 Genel Seçimleri ile oluşan VIII. TBMM ve sonrasında “çok partili dönem” olarak adlandırılmasından hareketle, 1946’nın genellikle “çok partili hayata geçiş” şeklinde okunmasına karşın, Asım Karaömerlioğlu, II. Meşrutiyet’in ilanıyla başlayan çok partili hayatın kesintilerle de olsa 1924’e kadar devam ettiğini, dolayısıyla 1946’nın çok partili hayata dönüş anlamına geldiğini ileri sürmektedir. Bkz. (Karaömerlioğlu, 2006, s.89). Bununla birlikte, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın (TpCF) da parlamentoda güdümlü olmayan bir muhalefet yürüttüğü düşünüldüğünde bu tarih TpCF’nin kapatılmasına, 1926’ya kadar götürülebilir.

İkinci bir grup çalışmalar bütünüdür, dönemin tanıklarının anı ve günlükleri ya da biyografiler olduğu söylenebilir. Bunlardan iktidar-muhalefet ilişkilerinin nasılına dair önemli perspektifler edinmek mümkündür. Örneğin; İnönü'nün süreç boyunca iç barışın devamına, iktidarda kalmaktan daha önem verir hale geldiği (Yalman, 1970, s.106) ve demokrasiye içten bir arzu gösterdiği (Toker, 1990, s.76), CHP ve DP'nin demokrasi konsepti konusunda anlaşmazlıklar barındırdıkları (Bayar, 1967, s.164-170), iktidar-muhalefet ilişkilerinde DP içi tartışmaların önemli rolü olduğu (Ağaoğlu, 1993, s.188), CHP'nin tarihsel bagajına karşın kendini rekabetçi demokrasiye adapte etme çabaları ve DP'deki tartışmalar (Goloğlu, 1982), İnönü ve Menderes arasında kişisel duygu, tutum ve ilişkilerin belirleyiciliği (Aydemir, 1969, s.262-269; 1975, s.437) ve İnönü'nün kişisel temasları ve parti içindeki tutumunun iktidar-muhalefet ilişkilerinin normalleşmesindeki rolü (Erim, 2005) gibi döneme dair dikkate alınması gereken unsurlar bu çalışmalarda yer almaktadır. Lakin bunların da, birinci gruptakilere benzer şekilde, aynı kıstaslar etrafında iktidar-muhalefet ilişkilerini analiz ettiğini söylemek zordur. İkinci olarak ise bu çalışmalarda yanlılığın ne derecede etkili olduğu konusu da bir muğlaklık olarak kalmaktadır.

Son olarak Türk siyasal hayatı veya Türkiye'de demokrasi kavramını bütünlüklü olarak ele alan çalışmalar da bu dönüşüm devresinde iktidar-muhalefet ilişkilerine dair birtakım perspektifler sunmaktadır. Örneğin Zürcher (2015, s.312-315), DP-CHP ilişkisindeki gerginleşmenin her iki partinin programının oldukça benzer olmasıyla açıklar ve esasında önemli tek rekabet noktasının seçimi düzenleyen kanun olduğunu ifade ederken; Ahmad (2015, s.34-36), benzer şekilde, DP'nin bir sınıf partisi olmadığını ispatlamak için sürekli bir iktidar hücumuna kendini mecbur hissettiğini ve bu nedenle iktidarın, "sadece eleştirmek için eleştiren muhalefet" temasını edindiğini belirtir. Karpat'ın (2017), dönemi bir liberalleşme olarak ifade etmesi ve DP-CHP mücadelesini sosyal ve ekonomik olaylarla şekillenen bir rekabet olarak okuması da bu mücadelenin kaynaklarını açığa çıkarmasına karşın, karşılıklı ilişkilerin içeriğini doldurmamaktadır. 1950 Genel Seçimlerini "Kemalist dönem sonrasındaki en önemli demokratik gelişme" olarak yorumlayan Lewis de (2017, s.405-426), iktidar-muhalefet ilişkilerinin gel-gitli sürecini aktarır. Ancak bu çalışmalarda da, bazı temalar dışında, 1946-1950 aralığındaki mücadelenin nasıl şekillendiğine dair emareler bulmak zordur.

Temelde DP-CHP rekabeti olarak okunabilecek olan 1946-1950 döneminin iktidar-muhalefet ilişkilerinin nasıl şekillendiğinin anlaşılması, Türk siyasal hayatı adına birkaç açıdan önem arz etmektedir. Birincisi; iktidar ve muhalefetin birbirlerine karşı algılamalarında bazı süreklilik unsurları bulunmaktadır. Bu süreklilikler, Türkiye'de siyasetin söylemsel doğasını bir yönüyle göstermektedir. İkinci olarak bu dönem; siyasal gruplar arası ilişkilerin değişimini ve demokrasinin olağan akışının sürdürülebilmesi ile grupların birbirlerine dair algılamaları arasındaki bağlantıyı görmek için de önemli bir örnek teşkil eder. Bu bağlamda çalışmada "1946-1950 arasında iktidar-muhalefet ilişkileri nasıl şekillenmiştir?" sorusundan hareketle, dönemin gruplarının birbirlerine yönelik algılamalarının anlaşılması amaçlanmaktadır. Bunun için, gruplar arası ilişkileri inceleyen sosyal psikoloji ve siyasal hayatı psikoloji perspektifiyle inceleyen siyaset psikolojisinin kavram ve kuramlarından faydalanılacaktır.

1.1. Gruplar Arası İlişkilerin Kaynakları: Realistik Çatışma ve Toplumsal Kimlik Kuramları

Kolektif eylemlerde bulunan siyasal grupların nasıl birlikte hareket eden üyelerden oluştuğu konusunu inceleyen Leonie Huddy (2003, s.515-521); bu olgunun bilişsel, çıkar odaklı, sembolik ve sosyal inşacı olmak üzere dört farklı perspektifle açıklanabileceğini ifade eder. Bunlardan, materyal bir kazanca veya kayba dayalı çıkarların ayrışmasının ya da ortaklaşmasının gruplar arası ilişkileri şekillendirdiğini öne süren çıkar odaklı yaklaşımların öne çıkan kuramlarından biri gerçekçi çatışma ya da diğer adıyla gerçekçi grup çatışması kuramıdır. Herbert Blumer'in (1958) grupların statü konumlarının görece olarak algılandığı ve çatışma ya da iş birliğinin bu motivasyondan beslendiğini iddia eden grup konumu algısı tanımından ilham alan gerçekçi çatışma kuramcıları; en temelde grupların maddi bir kazanca yönelik rekabet ettiklerinde aralarında ayrıştıklarını, birbirlerine karşı olumsuz stereotipler geliştirdiklerini ve bu güdülerle çatışmaya girdiklerini ifade ederler (Sherif vd., 1961; Campbell ve Levine, 1967).

Bahsedilen kazanç ya da kayıp, iktidar olma ya da iktidarı devretme olarak okunduğunda, esasında bu argümanların siyasal hayatın en temel motivasyonlarından birine tekabül ettiği görülebilir. Siyaseti, iktidar elde etme aracı olarak okuyan Makyavelizm'den ilham alan siyasal realizm, çıkarların şekillendiriciliğine verdiği rol ve siyasetin kazanma ya da kaybetmeye dayalı olduğuna yönelik argümanları doğrultusunda gerçekçi çatışma kuramıyla aynı çizgide konum alır (North, 2010; Philp, 2010). Bu motivasyonun, siyasal gruplar arasındaki çatışmayı ne derecede bir şiddete ulaştıracağı ya da çekeceği ise kazancın değerinin büyüklüğüyle anlaşılabilir. Kalaycıoğlu'nun (2001, s.63-65) Türk demokrasisinin olağan akışını örselediğini belirttiği patronaj ve klientalizm bu bağlamda anlaşılabilir. Dolayısıyla materyal rekabetlerin; iktidar-muhalefet ilişkileri arasındaki temel belirleyenlerden ilki olduğu söylenebilir.

İkinci bir kaynak ise, sembolik yaklaşımlar altında ve sosyal psikolojinin yine en öne çıkan kuramlarından olan toplumsal kimlik kuramının argümanlarında bulunabilir. Toplumsal kimlik kuramı; bir topluluğun herhangi bir kıstasa dayalı olmasa dahi ayrıldıklarında aralarında ayrımcılık davranışlarının görüldüğünü ve bunun, temel olarak biz/onlar kategorizasyonundan hareketle bireylerin, gruplarına duydukları kimliksel aidiyetten kaynaklandığını ifade eder (Tajfel, 1970; Tajfel vd., 1971; Billig ve Tajfel, 1973; Tajfel, 1974; Turner, 1975; Tajfel, 1978; Tajfel ve Turner, 1979; Turner, Brown ve Tajfel, 1979). Aynı zamanda bu kategorizasyonların, minimal düzeyde gerçekleşmeler bile gruplar arası algılamaları dejenere edici, dolayısıyla ayrımları keskinleştirici etkileri bulunmaktadır (Tajfel ve Wilkes, 1963). Dolayısıyla gerçekçi çatışma kuramının aksine, toplumsal kimlik kuramı, materyal değil, fakat sosyal kaynakların gruplar arası ilişkilerdeki rolünü belirleyici bulur.

Güdülenmenin bu kimliksel kaynağı, bireylerin daha olumlu bir toplumsal kimliğe geçmeleri ya da sembolik olarak aynı kimliğin pozitif algılamasını sürdürmeleri için dış-grupların toplumsal kimlikleriyle rekabete girmelerini beraberinde getirir (Tajfel ve Turner, 1986). Dolayısıyla statülerin bu düşünsel yönünün siyasal hayatta inşa edilen bir olgu olduğu ifade edilebilir (Hay, 2016, s.100-102). Bu rekabetin bilhassa parlamentolardaki yansımaları dilsel pratiklerdir. Türkiye

Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) de gruplar arasındaki sosyal rekabetlerin görünümüleri dış-grubun olumlu yanına yönelik aşağılamalar ile ortaya çıkar (Yetkin, 2006; Alagözlü ve Şahin, 2010). Bu bağlamda, sözlü ifadelerin takibi, gruplar arasındaki ilişkilerin yönünü gösteren bir araç konumundadır. Kısaca, materyal ve sosyal rekabetlerden kaynaklanan gruplar arası siyasal çatışmalar, iki grup arasındaki imgelerin belirleyeni olarak ortaya çıkmaktadır.

1.2. Gruplar Arası İlişkilerin Görünümü: İmge Kuramları ve Düşman İmgenin Öncülleri

İmgeler, sistemli olarak ilk defa Uluslararası İlişkiler disiplininde devletlerin birbirlerine karşı dış politikadaki algılamalarının biçimi şeklinde tanımlanmış ve imgelerin; ilgili ülkenin kabiliyetler, kültür ve tehdit/fırsat boyutu kıstaslarına göre aşağıda ya da yukarıda algılanmasına göre değişkenlik gösterdiği belirtilmiştir (R. Cottam, 1977; Herrmann, 1985; M. L. Cottam, 1986). Bundan önce ise imgeler; bireyler seviyesinde de ele alınmış ve bireylerin, çevrelerini anlamlandırmak ve bilişsel olarak tutarlılıklarını koruyabilmek için geliştirdikleri, bu yönüyle inşa edilmiş olan algılamalar biçiminde tanımlanmıştır (Boulding, 1969, s.3-18). Martha Cottam'a göre (2017, s.96-97), imgeler; stereotipler biçiminde işleyen, yani karşı gruba dair algılanan niteliklerin belirleyici olduğu ve kategorizasyonları biçimlendirir. Bu anlamda imgelerin, yalnızca uluslararası ilişkileri değil, ancak gruplar arası ilişkileri de belirleyen zihinsel inşalar olduğu söylenebilir.

İmgelerin, gruplar arası ilişkilerde nasıl ortaya çıkabileceğini inceleyen araştırmacılar; grupların, bir önceki başlıkta belirtilen, materyal ve sosyal rekabetler içerisine girdiklerinde birbirlerine karşı stereotipler geliştirdikleri ve bunun da imgelere tekabül ettiğini göstermişlerdir (Alexander, Brewer ve Herrmann, 1999). Dolayısıyla imgelerin, stereotiplerle sıkı bir ilişkisi bulunmaktadır. Bu stereotiplerin nasıl tespit edilebileceği, literatürde bu kavramı inceleyen ilk çalışmalardan hareketle değerlendirilebilir. Bu çalışmalarda etnik gruplar arasındaki stereotipler, grup üyelerinin birbirlerini hangi sıfatlarla algıladıkları şeklinde tespit edilmiştir (Katz ve Braly, 1933; 1935). Bu bağlamda, grupların birbirlerine ilişkin nitelermelerinin yoğunluğu, gruplar arasındaki stereotipleri ortaya çıkarmaktadır.

Düşman imgenin, gruplar arası ilişkilerde, kabiliyetler ve kültür açısından eşit olarak algılanan tehde ve uyumsuz hedefli gruba yöneltildiği ve karşıdakini yok etme motivasyonunu içerdiği düşünüldüğünde (Alexander, Brewer ve Livingston, 2005), bu şartın siyasal hayatta her daim ortaya çıktığını söylemek zordur. Zira çoğu zaman, parlamentoda gruplar arasındaki görece kabiliyetler değişkenlik göstermekte ve kültürel statüler de genellikle aşağıda algılanmaktadır. Bununla birlikte, Chantal Mouffe'un demokrasi konsepti konusunda kullandığı düşmanlık (*enmity*) ve hasımlık (*adversariness*) kavramları bu noktada aydınlatıcı olabilir.

Liberal demokrasi tasarımı eleştireni Mouffe'a göre (2011, s.1-34); siyasal hayatta liberal demokrasinin iddia ettiğinin aksine gruplar arasındaki konsensüs bir yanılısamayken, siyasette her daim bir biz/onlar bölünmesi mevcuttur ve bu dost/düşman ayırımına dönüştüğünde demokrasi kurumu yıkılma evresine girer. Aynı zamanda, dost/düşman kategorizasyonuna dayalı

antagonizmanın ahlaki konular üzerinde uzlaşmayan gruplar arasında görüldüğünü belirten Mouffe (2000, s.12-13), biz/onlar bölünmesine dayalı agonizmanın, hasımlığın kabul edilmesini demokrasinin şartı olarak sunar.

Bu altyapıdan hareketle, siyasal gruplar arasındaki stereotiplerin içeriğinin imgeleri gösterdiği ve bu imgelerin arkasında potansiyel olarak bulunan materyal ve/veya sosyal rekabetlerin şiddet derecesinin gruplar arasındaki hasımlık ya da düşmanlığı belirlediği ifade edilebilir. Çalışmanın devamında incelenecek 1946-1950 arasında, siyasal gruplar arasındaki imgelerin ise öncelikle hasımlık ilişkisini işaret ettiği, hatta düşmanlığa yakın bir konumda olduğu, ancak 1950'ye yaklaşıldığında, bunun hasımlıktan daha az şiddetli bir rakip ilişkisine evrildiği argümanlaştırılmıştır.

2. Metodoloji

Siyaset psikolojisi, genellikle nicel metotla çalışılmış ve buna yönelik veri toplama araçları kullanılmıştır. Lakin, kapsamı tarihin belli bir dönemine kadar olan çalışmalarda anket ya da mülakat gibi birincil veri toplama araçlarının kullanılması mümkün değildir. Bununla birlikte, nitel ve yorumsamacı metot, özellikle dilsel pratiklerin nasıl anlamlar inşa ettiği konusunda siyaset psikolojisi çalışmaları için önemli bir perspektif sağlamaktadır (Haste, Jones ve Monroe, 2016, s.309). Aynı zamanda birey seviyesinden gruplara çıkıldıkça ve odak noktası siyasal oldukça, tarihsel siyasi figürlerin çalışılması için ikincil veriler daha öne çıkmaktadır (McDermott, 2020, s.163). Bu nedenle çalışmada nitel araştırma metodu kullanılmıştır.

2.1. Araştırma Dizayını

Çalışmada nitel araştırma metodu dizaynlarından vaka çalışması tercih edilmiştir. Vaka çalışmaları; bir olayın bir zaman periyodu içerisindeki dönüşümünü etraflıca inceleyen dizaynlardır ve değerlendirmeyi esas alırlar (Creswell ve Creswell, 2018, s.51). Vaka çalışmaları, sınırlı sayıdaki olayı daha bütünlüklü inceleyen dizaynlar olduğundan (Neumann, 2014, s.42) 1946-1950 dönemindeki iktidar-muhalefet ilişkilerinin nasıl işlediğinin anlaşılması konusunda daha aydınlatıcı olacağı düşünülmektedir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada, ikincil veri toplama araçlarından dokümanlar kullanılmıştır. 1946-1950 döneminde siyasal gruplar arasındaki ilişkilerin nasıl şekillendiğinin anlaşılması adına 1947 ve 1949 yılına ait bütçe görüşmeleri tutanakları TBMM web sayfasından Tutanaklar>1908'den Günümüze Tutanaklar>Tarih Sıralı Erişim>8.Dönem yolu izlenerek tespit edilmiş; ilgili senelerin bütçe görüşmelerinin başladığı ve bittiği günler ile bunlar arasında kalan günlerin tutanaklarına erişilmiştir. 1947 bütçesi görüşmeleri, 2. Yasama Yılı'nın 18. Birleşiminden 27. Birleşimine; 1949 bütçesi görüşmeleri ise 4. Yasama Yılı'nın 48. Birleşiminden 54. Birleşimine kadar olan tutanakları kapsayan² yaklaşık üç bin sayfanın üzerinde bir dokümandan oluşmaktadır.

2 İncelenen tutanakların tamamı için bkz. (Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi [TBMMTD], 18.12.1946;

Türkiye'de bütçe görüşmeleri, hemen hemen her bütçe görüşmesinin ilk gününde, tümünden maddelere ilişkin konuşmaların yapıldığı günlerde parlamenterler tarafından da ifade edildiği üzere, sadece ekonomik konuların değil, ama bununla birlikte iktidarın o döneme kadar olan siyasalarının değerlendirildiği görüşmelerdir. İkinci olarak, şahıs adına konuşmalar, içtüzükte, grup adına konuşmalara nazaran oldukça sınırlandırılmıştır. Üçüncü olarak ise grup adına yapılan konuşmalar da partinin uzlaşısıyla hazırlanmaktadır. Bu nedenlerle, bütçe görüşmelerinin, iktidar-muhalefet ilişkilerinin incelenmesi adına geçerliliği yüksek dokümanlar olduğu belirtilebilir.

2.3. Veri Analizi

Çalışmanın güvenilirliği ise veri analizi çeşitlemesiyle yapılmıştır. İktidar-muhalefet arasında cereyan eden karşılıklı ifadeler; betimsel analiz, içerik analizi ve sayısal analiz ile kodlanmıştır. Bu kodlamalarda; grupların birbirlerine dair algılamalarını verebilecek olan, bütçenin içeriğiyle ilgili olan kısımların dışında kalan ve genellikle de parlamentonun işleyişine aykırı ifadeler barındıran (*unparliamentary language*) (Ilie, 2015; 11), aynı zamanda da stereotipleri açığa çıkaracak olan aşağılama içerikli olumsuz ifadeler dikkate alınmıştır.

Parlamentoda, zaman zaman gruplar arasında olumlayıcı ifadeler görülebilse de, özellikle iktidar-muhalefet arasında bunların sayısı oldukça azdır. İkincisi, çalışmanın güvenilirliğini artırmak adına, doğrudan hedefinin belirlenemediği ifadeler de kod olarak ele alınmamıştır. Üçüncüsü, her iki bütçede de, parlamento katılımının daha fazla olduğu maddelerin tümünün görüşüldüğü ilk ve son birleşim ile, Başbakanlık, Cumhurbaşkanlığı, TBMM, Milli Savunma, Milli Eğitim, İçişleri, Dışişleri, Sağlık Bakanlıkları ve gelir bütçeleri incelenmiştir. Son olarak, bir grubun ya da parlamenterin kimliğini değil, ancak bir siyasaı niteleyen stereotipe dayalı sözlü ifadeler de değerlendirme dışında bırakılmıştır. Böylece; hedefi belli olup bir kimliği olumsuz niteleyen ifadelerin kodlara dahil edildiği belirtilebilir.

İfadeler, MaxQDA Analytics Pro 2022 (22.0.1 Sürümü) paket programından faydalanılarak aşağıdan yukarıya kodlanmıştır. Aşağıdan yukarıya kodlama; ifadenin içeriği gösterecek bir kısmının değiştirilmeden, doğrudan kod olarak ele alınmasına karşılık gelmektedir (Creswell, ve Creswell, 2018, s.257-258). Bunun nedeni hem kodların dahil edileceği kategorilerin literatürden elde edilememesi hem de parlamento içindeki sözlü ifadelerin görünür kılınmasının faydalı olacağı kanaatidir. Aşağıdan yukarıya bulunan kodlar, daha sonra kategoriler ile bir üst çerçevede birleştirilerek stereotiplerin açığa çıkması hedeflenmiştir.

3. Bulgular

Öncelikle Psikopat Olayının da yer aldığı 1947 bütçesi görüşmelerinin, iktidar kanadındaki parlamenterlere ait kodları aşağıdaki şekilde belirtilebilir (Tablo 1)³.

19.12.1946; 20.12.1946; 23.12.1946; 24.12.1946; 26.12.1946; 30.12.1946; 21.2.1949; 22.12.1949; 23.2.1949; 24.2.1949; 25.2.1949; 26.2.1949; 27.2.1949)

3 Bulunan kodlar için bkz. (TBMMTD, 18.12.1946, s.23-27, s.30-32, s.42; TBMMTD, 19.12.1946, s.310; TBMMTD,

Tablo 1. 1947 Bütçesi Görüşmelerinde CHP'nin DP'ye Dair Algılamaları^{4*}

	DP	Adnan Menderes	Celal Bayar
Ali Rıza Erem	(1) Her yapılabanı kayıtsız şartsız kara göstermek zihniyeti		
Fahri Ecevit	(2) Milletın politik savcısı özentisiyle (1) Karanlık yorumlarıyla kötülemeyi şiar edinen (3) Kandırıcı birer hatip		
Fahri Kurtuluş	(3) İftiraya gelince; hemen ortaya çıkıyorlar		
Kemal Cenap Berksoy			(4) Komitacılık (x2) (5) İş Bankası saltanatından kalma zihniyeti
Muhittin Baha Pars	(6) Lakırdıları (x3)		
Şakir Uma	(4) Millet arasına kundak sokmak isteyenler		
Recep Peker	(7) Konuşmaktan kaçan bu parti	(1) Kötümser ve psikopat bir ruh	
	(5) Her şeyi haksız ve hesapsız söyleyenler	(1) Mariz karanlıklar içinde	
	(6) Demokrasiyi bilmemek*	(5) Haksız, müteceviz şeyleri ... okumak	
	(6) Milleti anlamamak*		
	(5) Dinlemeye tahammül edemiyorlar		
	(8) İnhisarçı hürriyetlerini		
	(8) Azınlık tahakkümü*		
	(3) Mugalata*		
	(3) Karışık, bu şekilsiz, manasız haksız sözlerin		
	(6) Kıymetleri olmadığı için		
	(4) Obstrüksiyon ve sabotaj		
	(5) Akıl, hikmet ve müsavi hak dahilinde konuşmaya tahammülleri ... olmadığı		
	(5) Kışkırtıcı, tahrik edici hareketler		
	(5) Kışkırtıcı rolü oynamakta ruhen suçlu oldukları		
	(5) Kendilerinin vaziyetinin kışkırtıcı olduğunu		
(5) En ağır isnat ve ithamlarla haksız yere hırpalarken			
(9) Anarşist Bakunin akidesinin eseri			
(2) Hodgam bir zihniyetle			
(5) Tahrik eden bir zihniyetle			
(9) Anarşist aksülamel			
Bir ses	(1) Kalpleri gibi (kapkara bir neticeye varmışlardır.)		

20.12.1946, s.332-333).

4 * Yazar tarafından oluşturulmuş, bu ve bundan sonraki kod tablolarında soldan ilk sütun ifadeyi dile getiren parlamenter, yukarıdan ilk satır ise ifadenin hedef aldığı grup ya da parlamenterini belirtmektedir. Uzunluğu nedeniyle yukarıdan aşağıya kodlanan ifadeler ise “*” işaretiyle belirtilmiştir. Kodların hemen başında bulunan ve “()” şeklinde belirtilen sayılar Tablo 5'teki stereotiplere karşılık gelmektedir.

Tabloda yer alan ifadeler, yukarıda da belirtildiği üzere, parlamenterlerin doğrudan karşı grup ya da parlamento için sözleridir. “*” işaretinin bulunduğu ifadeler ise doğrudan alıntılanarak bunların içeriği belirtilebilir. “Demokrasiyi bilmemek” dönemin Başbakanı Recep Peker tarafından şu şekilde ifade edilmektedir (TBMMTD, 18.12.1946):

“...Onlara göre demokrasi demek mesul olmayan insanların ağzına geleni, aklına geleni söylemesi ve mesul insanların ‘bu karışık, bu şekilsiz, manasız haksız sözlerin’ hakikat karşısındaki kıymetini tebarüz ettirmek istediği zaman Kamutaydaki vazifelerini bırakıp çekilip gitmesidir. Demokrasinin gösterdiği vazife duygusu bu mudur arkadaşlar? ...” (s.24-25).

Peker’in ifadelerinde “azınlık tahakkümü”, “...Onlar bu davanın esas temelini ekalliyetin ekseriyete tahakkümü manasına alarak bunu herkese dikte etmek istiyorlar.” olarak belirtilmiştir (TBMMTD, 18.12.1946, s.24). DP’nin muhalefetindeki “mugalata” unsuru da “...Devletin varlığına temel olan bazı esasları mugalatadan korumak vazifesini yapmak bizlere borç oluyor.” olarak sezdirilmiştir (TBMMTD, 18.12.1946, s.24). Yine bu şekilde kodlanan ifadelerden biri olan “milleti anlamamak” da Peker tarafından “...bu millette, bugünkü sözlerine göre muhaliflerin bir türlü görüp anlayamadıkları derin, büyük bir kudret, hayatiyet ve inkişaf kabiliyeti vardır...” biçiminde ifade edilmiştir (TBMMTD, 18.12.1946, s.27).

1947 yılında muhalefetin iktidara yönelttiği sadece bir adet kod bulunmuştur (Tablo 2).

Tablo 2. 1947 Bütçe Görüşmelerinde DP’nin CHP’ye Dair Algılamaları

	CHP
Adnan Menderes	(6) Siyasi olgunluğu noksan olanların

1947 bütçesinde, DP kurucularından Adnan Menderes’in “...Zati müktesebat ve siyasi olgunluğu noksan olanların sözlerine asla ehemmiyet vermeyerek bu kürsünün vakar ve ciddiyetini muhafaza etmek Demokrat Partinin daima şiarı olacaktır.” (TBMMTD, 30.12.1946, s.837) sözleri dışında iktidara yönelik bir stereotip içerikli olumsuz ifade bulunmamıştır. Nitekim, DP’liler 18 Aralık’ta Peker’in kendilerine hücumu üzerine terk ettikleri meclise, arabulucular ve İnönü’nün devreye girmesiyle ancak 27 Aralık’ta dönmüşler (Toker, 1990, s.156-161), bütçe görüşmeleri ise bundan üç gün sonra 30 Aralık’ta son bulmuştur. Bununla birlikte, Menderes’in Peker’den önce söz aldığı, yani henüz DP’nin meclisi terk etmediği zamanda, DP’lilerin CHP’ye dair bu tarzda olumsuzlamalar kullanmamış olmaları dikkate değerdir. Bir sonraki başlıkta değerlendirilecek olan iki grup arasındaki potansiyel antagonizmanın elimine edilebilmesinde bunun da etkisi göz ardı edilmemelidir.

Bunun görünümünün elde edilebileceği, CHP ve DP’yle birlikte aynı zamanda DP’den ayrılan parlamenterlerin oluşturduğu Millet Partisi’nin (MP) de hazır bulunduğu 1949 bütçesi görüşmelerinde iktidarın, muhalefete karşı değerlendirilen kodlarının sayısında ve şiddetinde gözle görülür bir düşüş bulunmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3. 1949 Bütçe Görüşmelerinde CHP'nin DP ve MP'ye Dair Algılamaları

	MP	Osman Nuri Köni (MP)	Refik Koralan (DP)
Nihat Erim	(4) Demokrasiyi engelleyecek hastalık*		
Şemsettin Günaltay		(6) Geri düşünen insanların	
Hulusi Oral			(3) Şahısların samimi olmadığını

1949 yılı bütçe görüşmelerinde iktidarın, muhalefetteki iki gruba ve parlamenterlerine ilişkin olumsuzlamaları oldukça sönüktür.⁵ Nihat Erim'in MP'ye yönelik ifadesinin dışındaki iki kod, içerik açısından dikkate değer olmakla birlikte, parlamenterler arasında cereyan eden kişisel bir seviyede yer almaktadır. Erim'in, MP'yi "demokrasiyi engelleyecek hastalığa sahip" olarak ele aldığı ifade ise şu şekildedir: "... Türk vatandaşlarına ait Amerikadaki hususi mevduat meselesinin, ortaya konuş tarzı bizim demokratik bünyemizde – müsamaha gördüğü takdirde – derin yaralar açacak olan bir hastalığın ifadesidir..." (TBMMTD, 22.2.1949, s.403).

Benzer bir trendi, içeriği daha şiddetli olmakla birlikte, muhalefet kanadında da görmek mümkündür (Tablo 4).

Tablo 4. 1949 Bütçe Görüşmelerinde DP ve MP'nin CHP'ye Dair Algılamaları

	CHP	Atıf Esenbel	Nihat Erim
Hakkı Gedik (DP)	(6) Günlük politika adamlığı		
	(8) Girift ve inhisarcı zihniyet		
	(5) İhtiras alevi		
	(8) İstismar eden bir avuç muhterisin tahakkümü		
Osman Nuri Köni (MP)			(8) Demokrasi ağza yakışmamak* (3) Muvazaanın büyük bir rüknü mühimdir
Sadık Aldoğan (MP)		(6) Aklın ermez	

1949 yılının bütçe görüşmelerinde muhalefette yer alan grupların da, CHP gibi dış-gruplara karşı yoğun bir stereotipleştirme davranışının bulunmadığı görülebilir.⁶ Burada Osman Nuri Köni'nin Nihat Erim'e "demokrasinin ağzına yakışmadığına" yönelik ifadesi "...Binaenaleyh kendilerinin ağızlarına ne demokrasi ne de çok partili sistem sözleri yakışabilir." şeklinde dile getirilmiştir (TBMMTD, 22.2.1949, s.407). Bunun dışındakiler, yine doğrudan ifadelerden oluşmaktadır. Bu kodlar; bir üst kategoride içeriklerine göre toplandığında, grupların birbirlerine karşı algılamalarındaki niteliksel unsurlar, diğer deyişle stereotipler ortaya çıkmaktadır (Tablo 5)^{7**}.

5 Bulunan kodlar için bkz. (TBMMTD, 22.2.1949, s.403, s.410; TBMMTD, 24.2.1949, s.561).

6 Bulunan kodlar için bkz. (TBMMTD, 21.2.1949, s.330; TBMMTD, 22.2.1949, s.407; TBMMTD, 24.2.1949, s.525).

7 ** Tablo; yazar tarafından, kodların sayısı dikkate alınarak oluşturulmuştur.

Tablo 5. 1947 ve 1949 Bütçe Görüşmelerinde CHP, DP ve MP Stereotipleri

	CHP		DP		MP	
	1947	1949	1947	1949	1947	1949
1: Kötümserlik			5			
2: Egoist			2			
3: Aldatıcılık		1	4	1		
4: Bozgunculuk			4			1
5: Aşırılık		1	10			
6: Bilgisizlik	1	2	6			1
7: Korkaklık			1			
8: Otoriterlik		3	2			
9: Anarşist			2			

Tabloda da görüldüğü üzere, 1947’de DP’ye yöneltilen stereotip içerikli ifadeler, 1949’da neredeyse tamamen kaybolmuştur. Faaliyetlerine Temmuz 1948’de başladığından (Kaynar, 2007, s.83), 1947 bütçesinde kendisine dair bir kod bulunmayan MP’nin de 1949’da sadece iki nitelemeye hedef olduğu görülmektedir. CHP’yi olumsuz niteleyen kodların sayısında bir artış görülse de bu, 1947 bütçesi görüşmelerinin büyük bölümünde CHP’nin mecliste tek grup olarak kalmasıyla ilişkilidir. Ancak yöneltilen kodların içeriğinde CHP’nin algılanış biçiminin nasıl şekillendiğine dair önemli işaretler bulmak mümkün olacaktır. Bu minvalde, bir sonraki başlıkta iktidar-muhalefet ilişkilerini etkileyen ve gösteren, dönemin temel gelişmelerinin ardından hem bulgular analiz edilecek hem de gruplar arası mücadelenin kaynakları ve görünümüne ilişkin değerlendirmeler sunulacaktır.

4. Dönemin Temel Siyasal Gelişmeleri ve Siyasal Partiler Arası İlişkiler

1940’lı yılların ilk yarısı, İkinci Dünya Savaşı ortamının beraberinde getirdiği bir anlayışla düşünsel seviyedeki cereyanların çarpışmasının bir güvenlik meselesi olarak görüldüğü yıllardı. Bunun görünümülerinden biri, birkaç yıl sonra hükümet nezdinde bir tehdit olmaktan çıkacak Türkçü fikir önderlerinin (Ertekin, 2008, s.367-370) aleyhine 1944 yılında açılan ve 1947’de tümünün beraatı ile sonuçlanan İrkçılık-Turancılık Davası idi. Zekeriya ve Sabiha Sertel çiftinin hükümeti baskıcılıkla eleştirilerine Akşam, Tasvir ve Tanin gibi gazetelerden gelen “Komünistlik” suçlamaları desteğiyle Tan Matbaası’na karşı yapılan şiddet içerikli gösteriler ise (Acar, 2012, s.9-12), bu olgunun sokaktaki boyutunu gösteriyordu. Dolayısıyla, hükümet için sosyal ve siyasal alandaki bu çatışmalar önemli bir meseleydi.

Sıkça anılagelen bir anekdotta bunların önemini ve potansiyel parti rekabetleri kaynağını anlamak mümkündür. Metin Toker’in aktardıklarına göre, DP kurucularından Celal Bayar, partilerinin programını aktarmak ve Cumhurbaşkanı’nın onayını almak üzere İnönü’den istediği randevuyla Çankaya’ya çıkar ve programda laikliğe, Köy Enstitülerine, ilkokullaşmaya ve dış politikaya aykırılıklar olmadığına dair teminatı verir (Toker, 1990, s.81). Bu minvalde, henüz başlangıç aşamasında DP ile CHP arasında sosyal rekabetlerin olmadığı bir ortamda, materyal rekabetlere

müsait alan bulunduğu dair zımni bir anlaşma mevcuttur. Diğer bir deyişle, en başta, partilerin fikri zeminde çatışmayacakları kabul edilmiştir.

Bu prensip anlaşmasına dönem boyunca uyulduğu söylenebilir. İki parti arasındaki ilk sert tartışmalar; yapılan yerel seçimlerdeki olaylar ve iddia edilen usulsüzlükler (Ahmad ve Ahmad, 1976, s.21), Seçim Kanunu'nda yapılması istenen tadiller ve genel seçimlerin tarihi üzerine cereyan etti. Nihat Erim'in meşhur "demokrasiye şal örtme" tedbiri tabirinin geçtiği ve bunu da Milli Mücadele, Kuvay-i Milliye gibi tarihsel öğeler kullanarak "rejimi ve inkılabı koruma tedbirleriyle" meşrulaştırdığı yazısı, bahsedilen yerel seçimlerdeki olaylar üzerine kaleme alınır (Erim, 30.5.1946, s.1-3). Bu bağlamda iktidar kanadı, seçimlerde aşırılığa ve fesatçılığa kaçıldığı iddiası üzerinden muhalefetin "demokrasi bilmezliğinden" şikâyet ederken, aynı eleştiri muhalefette de mevcuttu.

Erken seçim kararının alınacağı gün kürsüye gelen DP üyesi Emin Sazak, konuşmasında seçimin CHP'nin kendi iktidar "endişesinden" dolayı erkene alındığını ifade ederken kendisine yöneltilen müdahaleler üzerine "(Şemsettin Günaltay'a hitaben) Reisvekilliği vazifesine kadar çıkmış bir arkadaş benim sözlerime tahammül edemezse bu memlekette nasıl demokrasi vardır?" sorusunu sorar (TBMMD, 10.6.1946, s.81-82). Bir önceki gün ise Bayar, yerel seçimlerde iktidar partisini "partizanlıkla" eleştirerek, "Seçimlerde iktidar partisinin, idare cihazından azami yardım gördüğüne şüphe yoktur." ifadelerini kullanır (Celal Bayarla mülakat, Vatan, 10.6.1946). Dolayısıyla 1946-1950 yılları arasının temel dinamiğini oluşturacak otoriterlik/demokrasi tartışmaları, henüz rekabetin ilk günlerinde saptanabilecek bir olgudur.

Meclisin 8. Döneminin bu tartışma konusu, özellikle dönemin ilk yarısında daha görünür vaziyettedir. Özellikle 1946 Seçimlerinde iktidarın hile yaptığı iddiaları iki parti arasında gerginlik doğuran bir faktör olmuşken, sonraki yıllarda da CHP'ye yönelik önyargıların şekillenmesinde 1946 Seçimleri tekraren kullanılan tarihsel bir araç halini alacaktır. Partiler arasında en büyük tartışmalar genellikle demokrasi üzerinde cereyan ederken, ekonomi konularında da gruplar arasında görece bir gerginleşme görülebiliyordu. 7 Eylül 1946'da ithalat ile iç ticarete serbestleşme ve Türk Lirasının değerine ilişkin alınan tedbirleri (Hükümet önemli kararlar verdi, Ulus, 8.9.1946), Celal Bayar hayat pahalılığının önlenemediği ve israfın devam ettiği şeklinde eleştiriyordu (Celal Bayar Edirne ve Kırklarelinde birer nutuk söyledi, Akşam, 27.10.1946).

Bir sonraki başlıkta değinilecek olan Psikopat Olayından sonra meclise yeniden dönen DP'liler Ticaret Bakanlığı bütçesinde hükümeti enflasyon, vergide adaletsizlik, israf, verimsizlik gibi nedenlerle "basiretsiz kararlar" almakla eleştirmektedir (TBMMD, 28.12.1946, s.703). Ancak dış politika söz konusu olduğunda grupların bu tartışmaları bir yana attığı, Sovyetler Birliği'nin Boğazların ortak savunulmasına katılma talebine ilişkin notaya verilecek cevabın Başbakan Recep Peker ile Bayar arasında görüşülmesinde görülmekteyken (Ruslara cevabımız bugün veriliyor, Cumhuriyet, 22.8.1946; Notamızın Metni Neşredildi, Cumhuriyet, 24.8.1946); aynı günlerde CHP ve henüz yeni kurulmuş hükümet, seçimlerdeki şaibeler nedeniyle, şiddetli ithamlara cevap vermeye çalışıyordu (TBMMD, 26.8.1946, s.91-218).

Dolayısıyla CHP-DP arasında dış politikada birlik, ekonomide karşılıklı eleştiriler ancak siyasette çatışmalar bulunmaktaydı ve bu demokrasi eksenindeki çatışmalar çözülmedikçe gruplar arası ilişkiler gerginleşmekteydi. Bunun görünümülerinden biri, 7 ila 11 Ocak 1947 tarihleri arasında toplanan DP I. Kongresi'nde seçim kanunu, Cumhurbaşkanlığı makamının tarafsızlığı ve antidemokratik kanunların kaldırılması taleplerini işleyen Hürriyet Misakı olarak anılan komisyon raporu idi (D.P.nin "Hürriyet Misakı" geniş akisler uyandırdı, Cumhuriyet, 13.1.1947). 1947'nin Nisan ayında yapılacak kısmi seçimlere DP'nin katılmamasının "Bütün tarih boyunca yurda karşı suç sayılacak bir hata" olacağını ifade eden Peker, baskı iddialarını ise "iftira" olarak niteliyordu (İzmir Dün Çok Heyecanlı Bir Gün Yaşadı, Cumhuriyet, 2.4.1947). Bu bağlamda, siyasal konular gruplar arasında stereotipsel sözlü ifadeler üretecek potansiyelde antagonizma konuları olarak çalışmaya devam etmekteydi.

Yine bir sonraki başlıkta değinilecek 12 Temmuz Beyannamesi'nin ardından İnönü'nün pozisyonundaki değişiklik ile birlikte, partiler arası ilişkiler farklı bir zemine çekildi. 17 Kasım 1947'de açılan CHP 7. Kurultayı'nda İnönü'nün nutku "muhalefetin emniyet içinde çalışmasını CHP'nin temin edeceğinden" bahsediyor, değiştirilen tüzükte partinin yerel organlarının daha etkin çalışması temin ediliyor, Genel Başkanın Cumhurbaşkanlığında kaldıkça yetkilerinin Genel Başkan Vekili tarafından kullanılacağı karara bağlanıyordu (C.H.P. kurultayı açılıyor, Ulus, 17.11.1947; İnönü'nün tarihi nutku, Ulus, 18.11.1947; Yedinci büyük kurultayda C.H.P. tüzüğü görüşülmeye başlandı, Ulus, 30.11.1947; Yedinci büyük kurultayda C.H.Partisi tüzüğü dün kabul edildi, Ulus, 1.12.1947). Böylece DP hem kendi emniyetine dair bir sözlü teminat almış oluyor hem de Cumhurbaşkanlığı yetkilerinden şikâyeti çözüme kavuşturulmuş oluyordu.

Kurultay'dan yaklaşık iki ay öncesinde Hasan Saka Kabinesiyle birlikte CHP içindeki ılımlıların etkinliğe kavuşması karşısında DP'de de aşırı kanadın temsilcilerinden DP İstanbul İl Başkanı Kenan Öner'in önce görevinden sonra da partisinden istifası (K. Öner'in istifası meselesi, Vatan, 15.1.1948) ile birlikte DP daha ılımlı bir politika izlemek için müsait şartlara kavuşmaya başlamıştı (Ağaoğlu, 1993, s.118-119). DP içindeki hizipleşmenin açığa çıkmasını ivmelendiren milletvekili maaş zammı sonrası, farkların partiye ödenmesini kurucuların tahakkümü olarak nitelendiren grubun ihracı (Demokrat Parti'deki büyük ihtilaf, Vatan, 9.2.1948; Beş milletvekili partiden çıkarıldı, Vatan, 11.3.1448; Demokrat Parti Haysiyet Divanı altı milletvekilinin daha partiden ihracına karar verdi, Vatan, 13.3.1948) sonrasında MP kuruldu.

Aynı ay içinde yasalaşan seçimleri düzenleyen kanun ile DP'nin belli istekleri kabul edildi ancak, yine yargı teminatının sağlanmadığı DP'lilerce eleştiri konusu oldu (Seçim kanunu mecliste, Ulus, 3.7.1948) ve DP, 1948 yılındaki ara seçimlere yine katılmadı (D. Parti, ara seçimlere girmeme kararı verdi, Vatan, 10.3.1948). Çok partili hayata dönüşün ilk zamanlarındaki şiddetli hücumlar görece azalmış olmakla birlikte, Şemsettin Günaltay Kabinesi'nin seçim kanununda yaptığı düzenlemelere dek partiler arası ilişkiler belli bir gerginliğin altına inmemiştir.

20 Haziran'da toplanan DP II. Kongresi'nde verilen mesajlar yine bununla ilgiliydi. DP'liler 21 Temmuz 1946 Seçimlerinin tekrarının "siyasi bir irtica" olacağını belirtiyorlar (Bayar dün ikinci

büyük kongrede İdare Kurulu raporunu okudu, Son Posta, 21.6.1949), Kongre'nin bir komisyonu olan Ana Davalar Komisyonu'nda ise seçim kanununda adli teminat sağlanmadıkça iktidarın "milli husumete maruz kalabileceği" ifade ediliyordu (D.P. Kongresi dün sona erdi, Ulus, 26.6.1949, s.3). Bu, hükümette de akisler yarattı ve hükümet, DP'nin yurttan bir "tedhiş havası" meydana getirdiğini ifade etti (Hükümetimiz, dün akşam bir tebliğ yayınladı, Ulus, 28.6.1949). Yeni seçim kanunu düzenlemesine kadar karşılıklı eleştiriler bu çizgide devam etti.

CHP Meclis Grubunun kararıyla çalışmalarına başlanan ve 16 Şubat 1950 tarihinde kabul edilen yeni seçim kanununda DP'lilerin sürekli gündemde tuttuğu ve partiler arası ilişkilerin en temel belirleyenlerinden adli teminat şartı kabul edildi (Meclis yeni seçim kanununu kabul etti, Vatan, 17.2.1950) ve 14 Mayıs'taki 1950 Genel Seçimlerine kadar partiler seçim kampanyalarını sürdürdüler. Dolayısıyla 1946-1950 aralığında CHP-DP arasında temel tartışma konuları Anayasa, Cumhurbaşkanlığı, bürokrasi, seçim kanunu gibi siyasal düzeyde kalmıştır. Bir sonraki başlıkta analize tabi tutulacak imgelemelerde 1950'ye yaklaşan zamanda grupların davranışlarındaki değişikliklerde bunun payı görülmektedir.

5. Analiz

21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan seçimlerde CHP, 397; DP, 61 ve Bağımsızlar ise 7 sandalye kazanmıştı (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2012, s.8). Seçimler esnasında ve sonrasında, seçim sonuçlarına ilişkin şaibeler, hatta bunların mecliste de incelenmesine varan bir mücadele (Toker, 1990, s.136), CHP-DP arasındaki materyal rekabetlerin 8. Dönem parlamentosundaki ilk görünümleydi. Bu tarzda bir rekabetin iki kaynağının olduğundan bahsedilebilir. Bunlardan ilki; DP'nin kurulmasıyla birlikte CHP'nin üniversite özerkliği, basın özgürlüğü, CHP Genel Başkanlığı görevinin dörder senelik periyotlarla seçilmesi kararı gibi liberalleşme adımları neticesinde (Ahmad, 2014, s.129; Karpat, 2017, s.234-236) CHP ve DP arasında kimliksel ya da düşünsel mücadele kaynaklarının azalmasıdır.

Bunun diğer bir görünümü ise, Zürcher'e göre (2015, s.313) aralarındaki farklar azalan iki partiden DP'nin, CHP'yle danışıklı bir dövüşün sonucunda kurulduğu iddialarını boşa çıkarmak için sert bir muhalefet yürütmeye çalışması olmuştur. Nitekim bu da 1949 bütçesi gibi görece geç bir tarihte dahi halen DP'nin MP tarafından "muvazaanın büyük bir rüknü mühimmi (esas dayanağı)" şeklinde algılanmasıyla anlaşılabilir (TBMMTD, 22.2.1949, s.407) (Bkz. Tablo 4).

İkincisinin ise kurumsal bir kaynak olduğu belirtilebilir. Sıkça tekrar edildiği üzere DP kurucularının önemli süre CHP milletvekilliği, hatta DP Genel Başkanı Celal Bayar'ın CHP iktidarında Başbakanlık dahi yapmış olmasının yanında; 1946 seçimlerinde bir önceki meclisteki milletvekillerinin %56,7'sinin yerlerini koruması (A. Demirel, 2018, s.331), sosyal bir rekabetin öne çıkmasını engelleyebilmiştir.⁸ 1947 ve 1949 yıllarında siyasal gruplar arasındaki ilişkilerde buna yönelik bir stereotipin ortaya çıkmaması da bunu göstermektedir (Bkz. Tablo 5).

8 1950 Genel Seçimleriyle oluşan IX.TBMM'de ise bir önceki dönemin parlamenterlerinin yalnızca %15,6'sı yer alabilmiştir. Bkz. (Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı [TESAV], t.y., s.2)

Bulunan stereotipler içerisinde “anarşist” haricinde ideoloji, din ya da etnisiteye dayalı temel sosyal antagonizma konularını işaret edecek bir kod yoktur. Kaldı ki Peker tarafından ifade edilen “anarşizm” de aynı konuşmada DP’nin “hodgamlığı (egoistliği) ve tahrikkârlığı” kodlarından hemen sonra ifade edilmiş (TBMMTD, 18.12.1946, s.26-27) (Bkz. Tablo 1) ve kimliksel bir boyuttan ziyade, DP’nin “kural ve kanun tanımaz bir grup” olarak algılanmasına tekabül etmiştir. Bu konular, özellikle 1965 sonrasında Türkiye İşçi Partisi, Milli Nizam Partisi gibi partilerin parlamentoda yer alması ve Adalet Partisi’yle birlikte ondan ayrılan Demokratik Parti’nin kendilerini “sağ”, CHP’nin ise “ortanın solu” olarak tanımlamalarıyla görünür olacaktır.

Bununla birlikte 1947 bütçesinde görülen DP’ye yönelik stereotipleştirme davranışının kaynağı sosyal bir rekabetten ziyade materyal bir rekabete dayalı olsa da, toplumsal kimlik kuramının, grupların birbirlerine karşı ayrımcılıkları konusunda öngördüğü kategorizasyon şartının açık algılandığı, diğer deyişle grupların kendi kimliklerinin farkında olup gruplar arası ayrımları keskinleştirmeye çalıştıkları görülmektedir. Bunlar; biz/onlar ikiliği ile işleyen sözlerle görülmektedir. Doğrudan bir stereotipe karşılık gelmediği için kod olarak ele alınmayan ifadelerin de bulunduğu CHP Milletvekili Muhittin Baha Pars’ın DP’ye yönelik sözlerinde bunu görmek mümkündür (TBMMTD, 18.12.1946):

“...onlar bize gayri samimi dediler, onlar bize memleketi aldatan insanlar dediler, onlar bize fakir halktan, adeta çalışıyormuşuz gibi, sattığınız mallardan fazla para alıyorsunuz dediler, onlar bize bu milletin fakir halkına ve bütün millete zulüm yapan insanlarsınız diye hitap ettiler...” (s.30-31).

Pars’ın bu ifadelerinde, CHP’nin biz iç-grubunu, DP’nin ise onlar dış-grubunu temsil ettiği ve siyasal kimliğe dayalı bir kategorizasyonun keskinleştirildiği görülmektedir. CHP Milletvekili Faik Yılmazipek de konuşmasında, DP’yi ve parlamenterlerini “karşı parti” ve “karşı arkadaşlar” ifadeleriyle işaret ederek (TBMMTD, 18.12.1946, s.32-33) gruplar arasındaki mesafeyi açmaktadır. Yine DP’nin dolaylı olarak nitelendiği, kimliğin statüsünün korunması için pozitif olarak ayrıştırılması stratejisine karşılık gelen pozitif ayrışma davranışları (Tajfel ve Turner, 1979, s.45), Peker’de vücut bulmaktadır (TBMMTD, 18.12.1946):

“...Biz yalnız yaşadıkça sade günümüzün hürriyetini mesut hayatını temin etmekle yetinen bedbaht hodgamlar değiliz. Üç, beş, on nesil sonra bizler göçeceğiz evlatlarımızın, torunlarımızın, torunlarımızın torunlarının ve bütün bir istikbale açılacak, gelişecek olan Türk milletinin hür insanlık şartları içinde yaşamasını sağlayacak bir hürriyeti ve bunu veren bir demokrasi ruhunu yurda hâkim kılmak istiyoruz. Şuursuz, tahrikçi, anarşi getiren bir yolun arkasında, bunun aksülameli olan feci zümre veya şahıs hakimiyeti gizlenir...” (s.27).

Burada dolaylı olarak egoist, tahrikkar, bilinçsiz ve düzen tanımaz olarak nitelenen DP’nin karşısında; demokrasiyi geliştirecek, hürriyetlerin savunucusu, sonraki nesillerin rahatını düşünmesi itibarıyla ileri görüşlü ve diğerkâm CHP’nin bulunduğu bir düşünsel altyapı mevcuttur. Diğer deyişle, iç-grup olan CHP, kimliği olumsuz algılanan DP’nin karşısında kendi kimliğini olumlayarak ayrıştırmaktadır. Dolayısıyla 1947 yılında gruplar arasındaki

kategorizasyon belirgindir. Stereotiplerin ise içerik açısından, iki grup arasındaki rekabet aynı düzeyde seyrettikçe, hasımlığı düşmanlığa evriltilecek potansiyelde olduğu ifade edilebilir ki bu olgu ise 1950'lerin ikinci yarısından itibaren zemin bulmaya başlayacaktır. Ancak bu dönemde, bahsedilebilecek stereotiplerden biri DP'nin "aşırılığdır".

Aşırılık, 1947 yılı bütçe görüşmelerinde DP'ye dair en sık algılanan özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Tahrik etmek, kışkırtmak, mütecavizlik, tahammülsüz olmak, ihtiras ve her şeye müdahale etmek istemek gibi nitelermelerden oluşan aşırılık stereotipi; bozgunculuk ve anarşist algılamalarıyla birlikte anlam kazanır. Halkı bölmek, iktidarı engellemek içeriklerine sahip bozgunculuk ve düzen tanımazlık anlamına sahip anarşizm; iktidarın, muhalefetle olan mücadelesinde her yolun mubah sayılabileceği şeklindeki bir düşünce kalıbını doğurmaktadır. Zira karşıda, olağan siyasal hayatın dışında olması neticesinde "aşırılık" ile algılanan, aynı zamanda bunu bir davranışa da "bozgunculuk" ile bürüyen bir dış-grup bulunmaktadır. Yukarıda belirtilen pozitif ayrışma ifadesiyle de anlaşılabilir bu olguda devlet ve demokrasi kavramları; iktidarın, muhalefetin "stereotipsel görünümünden ötürü" sahiplendiği ve koruması gerektiği meşrulaştırma araçlarına dönüşmektedir.

Bunun 1947'deki açık bir ifadesi DP'liler meclis salonundan çıktıkları andan hemen sonra Peker'in sözlerinde şöyle görünmektedir (TBMMTD, 18.12.1946):

"...Muhterem arkadaşlarım; demokrasi demek, kendilerinin bayrak gibi kullandıkları, ifade ettikleri bir kuru dava bir kuru isimden ibaret değildir. Onlar bu davanın esas temelini ekalliyetin ekseriyete tahakkümü manasına alarak bunu herkese dikte etmek istiyorlar ... Onun içindir ki, bir Devletin varlığına temel olan bazı esasları mugalatadan korumak vazifesini yapmak bizlere borç oluyor..." (s.24).

Mugalata ve azınlık tahakkümü kodlarının da bulunduğu bu sözlerinde Peker; demokrasi ve devleti korumanın iç-grubuna düşen bir görev olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla DP, bu iki olguyu yıkacak potansiyelde bir grup olarak inşa edilmektedir. Bu algılamalar, arka planda sürekli işlemektedir. Yine DP'nin algılanan özelliklerinden olan "aldatıcılık" ve "bilgisizlik" bu yolla anlaşılabilir. Diğer bir deyişle DP, CHP nezdinde "güvenilmez" bir grup iken; demokrasi ile devlet, bu dış-gruba emanet edilemeyecek kadar değerli iki konumdur. Öyle ki, materyal rekabetleri burada görmek mümkündür. "Devlet ve demokrasiyi ifade eden iktidar mevkii, bahsedilen özelliklere sahip DP grubuna teslim edilmemelidir." şeklindeki bir zihinsel altyapı böylece meşrulaştırılmaktadır.

DP'nin, CHP için "güvenilmez" olması; iftira, karışık sözler, mugalata gibi kodlarla şekillenen "aldatıcılık" ve lakırdı, demokrasiyi bilmemek, milleti anlamamak nitelermeleriyle görünen "bilgisizlik" stereotiplerinin yanında aynı zamanda CHP'nin en önde algılamalarından biri olan "otoriterliğin" DP'ye atfedilmesiyle de anlaşılabilir. Peker tarafından "...Onların karşısındakinin hem de hakikati müdafaa için kendileri kadar konuştuğuna tahammül etmeyen inhisarcı hürriyetlerini milli tarihimizin demokrasi tarihimizin asil sayfaları tespit edecektir." ifadesi (TBMMTD, 18.12.1946, s.24) bunun bir görünümüdür.

Burada aynı zamanda, Türk siyasal hayatında iktidar gruplarının başvurduğu bir tema olan “muhalafetin gizli emellerini keşfetme” olgusu da bulunmaktadır. Peker’in, Menderes’in konuşmasından sonra aldığı sözlerin hemen başında, DP’lilerin salondan çıkmasına neden olan “psikopat” ifadesinin ardından “... Bu ruh haletine temas ettiğim zaman kendimi derin bir hakikati keşfetmiş vaziyette görüyorum.” sözleri (TBMMTD, 18.12.1946, s.24) buna işaret etmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de muhalafete dair algılamalardaki bu güvensizlik unsuru, muhalafetin saklı bir ajandaya sahip olduğuna yönelik bir önyargıyı da iktidar adına devamlı beslemektedir.

1947 yılında CHP’nin DP’yle olan ilişkisindeki bu unsurlar ve kategorizasyonların açık algılanmasıyla birlikte düşmanlık doğurma potansiyeli bulunan stereotip özellikler, bir hasım imgesini işaret etmektedir. Zira, bu stereotip kategorileri temalar altında birleştirildiğinde; aşırılık, bozgunculuk ve anarşistlik “yıkıcılığa”; aldatıcılık, bilgisizlik ve otoriterlik ise “güvenilmezliğe” tekabül ederek iki grup arasındaki olağan rakipliği bir hasımlığa dönüştürmektedir. DP’nin meclisi terk edip uzun süre dönmemesi, kodların yeterince açığa çıkmamasına neden olmuşsa da, önceki konuşmalardan bir izlenim edinilebilir.

DP’nin CHP’ye ilişkin algılamalarında da yine “aşırılık” stereotipinin farklı bir formunun mevcut olduğu belirtilebilir. Menderes’in, Peker’in konuşmasını, bütçe üzerine yapılacak tenkitlerin tesirini azaltmak ve iç politikadaki olayları muhalafete bağlamak istemesini “ürkütme” amacı olarak yorumlaması ve bunun “şiddetli” olduğunu belirtmesi (TBMMTD, 18.12.1946, s.15); hem aşırılık ancak bir yandan da iktidarın baskıcılığı öncesindeki bir pozisyon algılamasına denk gelmektedir. Nitekim bir önceki başlıkta doğrudan alıntılanan “siyasi olgunluğu noksan olmak” kodu (TBMMTD, 30.12.1946, s.837), bu şiddeti niteleyen bir ifadeyken, aynı zamanda devamında DP’nin de “kürsü ciddiyetini korumakla görevli bir grup” olarak öne çıkarılması, DP’nin de pozitif ayrışma davranışlarında bulunduğu ve grup kimliğini açık algıladığını göstermektedir.

Temel dinamikleri bu şekilde değerlendirilebilecek olan ve Cem Eroğul’a göre (2013, s.29) iktidar ve muhalafetin en önemli bunalımı olan 1947 bütçesi görüşmeleri sonrasında, DP ve CHP arasında 12 Temmuz Beyannamesi’ne kadar bu stereotiplerin görünümüleri, DP’nin Mareşal Fevzi Çakmak üzerinden komünizmle ilişkilendirilmesi⁹, DP’nin ara seçimlere seçim güvenliğinin sağlanmadığı gerekçesiyle katılmaması gibi gerilimler ve partilerin birbirlerine yönelik sözlü hücumları devam etti (Ahmad ve Ahmad, 1976, s.28-34). Çok partili hayata dönüşte İnönü’ye birincil rol veren argümanları haklı çıkartacak şekilde, bazı iş adamları ve siyasilerin de etkisiyle (Toker, 1990, s.180; Karpat, 2017, s.274), Cumhurbaşkanı İnönü, partiler arası ilişkilerin normalleştirilmesine çaba gösterdi.

Eroğul’a göre (2013, s.29-47), en az 1 Kasım 1945’te İnönü’nün TBMM açış nutku kadar çok partili hayatta önemli bir merhale olan ve CHP’nin, liberalleşme adımlarıyla birlikte “muhalafeti

9 Komünizmin; bu dönemde CHP-DP rekabetini parlamentodaki siyasal gruplar arasında şekillendirecek boyutta bir antagonizma kaynağı olmamasına karşın, “içtimai bir zehir” olduğu, bu zehir ortadan kaldırılması için “şariat hayatının ikamesinin” düşünülmemesi gerektiği yönünde Türk siyasal hayatının temel çatışma eksenlerinden ikisi Hamdullah Suphi Tanrıöver, Eminittin Çeliköz ve Peker tarafından 1947 yılı bütçesi görüşmelerinde açıkça ifade edilmiştir. Bkz. (TBMMTD, 24.12.1946, s.440, s.443, s.445-446).

tamamen yok etmeyeceğini” gösterdiği bir ortamda 12 Temmuz Beyannamesi yayımlandı. Partiler arasında eşit konumda bulunacağını bildiren İnönü'nün bu konudaki teminatı, bu husustaki görüşmeleri ile DP ve CHP liderlerinin karşılıklı olarak belgeyi onayladıklarının yer aldığı beyanname (Karpas, 2017, s.278-281), böylece 1947 yılı bütçesi görüşmeleriyle zirveye ulaşan gerginliğin elimine edilmesini amaçlıyordu. Beyanname, partiler arasında, yok etme davranışı bulunmadığı için düşmanlık değil, ama hasımlık olarak değerlendirilebilecek ilişkilerin rakipliğe döndürülebilmesinde ilk ve en önemli adımdı.

Bununla ilintili ikinci bir neden, her iki partinin üst kademelerine ılımlıların hâkim oluşuydu. Bunun CHP'deki en önemli görünümü; 12 Temmuz Beyannamesi sonrasında Cumhurbaşkanlığı, parti meclis grubu ve parti kademeleri arasındaki ilişkilerden rahatsız olan Başbakan Peker'in CHP ılımlıları olan 35'lerin desteğini alamayarak istifa etmesi ve Hasan Saka'nın kabineyi kurmakla görevlendirilmesiydi (Toker, 1990, s.196-209). Yine 12 Temmuz Beyannamesinin bir getirisi olarak okunabilecek olan, DP'nin muhalefeti yeterli bulmayan ve parti içindeki karar alma mekanizmalarından rahatsız olan bir grubun partiden ayrılarak MP'yi kurması, DP'nin de beyannamenin etkisinde kaldığını gösteriyordu.¹⁰ Böylece 20 Temmuz 1948'de MP'nin kurulmasıyla (Kaynar, 2007, s.83) her iki parti, iletişim açısından daha sağlıklı bir ortama kavuşmuştu.

Hasımlıktan rakipliğe geçişte etkili olduğu ifade edilebilecek üçüncü ve son bir faktörün ise partilerin, aralarındaki ilişki biçiminin farkında olmaları ve bunun neticesinde daha ılımlı bir pozisyona evrilebilmiş olmalarıdır. Bunun örnekleri, 1949 bütçesi görüşmelerinde bulunabilir. DP kurucularından Refik Koraltan'a yönelik “samimi olmama” nitelemesinde bulunmasına rağmen (Bkz. Tablo 3), muhalefete hitaben “... gördüler ki iktidar partisi de samimiyetle bu tenkitlerini dinlemektedir. Söyleyin arkadaşlar, söyleyin, bütün dertleri dökün, çünkü bunun deva yeri burasıdır. Çünkü sükunetle, aklıselim içinde bütün fikirler burada tahlil edilecek ve neticesi bu memlekette faydalı olacaktır.” sözlerini sarf eden CHP Milletvekili Hulusi Oral'ın (TBMMTD, 21.2.1949, s.341) tavrı dikkate değerdir. Yine Adnan Menderes'in Türkiye'nin bir aşiret devleti olmadığı ve buradan hareketle, birbirine aşiretler gibi “hasım olma adetinin” memlekete sokulmayacağına yönelik sözleri de buna işaret eder (TBMMTD, 22.2.1949, s.409). Dolayısıyla 1947 bütçesi görüşmelerinde tespit edilebilecek olan “güvenilmez dış-grup” algısının, yerini karşılıklı bir itimada bırakmaya başladığı ifade edilebilir.

21 Şubat 1949'da başlayan görüşmeleri 27 Şubat'ta nihayete eren 1949 yılı bütçe kanunu tasarısının müzakereleri esnasında, parti grubu ile kendi politikaları arasındaki çatışmalar nedeniyle istifasını sunmuş olan Hasan Saka'nın ikinci kabinesi (Uran, 2017, s.407-422), yerini Şemsettin Günaltay Kabinesine bırakmıştı. Bu yenilenmenin ve yukarıda bahsedilen iletişim olanaklarının düzeltilmesi zemininde görüşülen 1949 bütçesinde yine de belli stereotipsel sözlü ifadeler yer

10 Özellikle DP Genel İdare Kurulu toplantılarında, DP'den ihraç edilip MP'yi kuracak olanlar ile DP üst kademesinin İnönü'nün samimiyeti konusunda sürekli bir münakaşa halinde oldukları ve DP'nin karar mekanizmasında etkili olan isimlerin, beyannameye demokrasinin inkişafı konusunda bir ehemmiyet addettiği görülmektedir. Beyanname sonrasında DP Genel İdare Kurulu toplantılarındaki tartışmalar için bkz. (Ağaoğlu, 1993, s.431-462)

almıştır. Yukarıda değinilen demokrasi meşrulaştırmasının bir örneği olan ve bir önceki başlıkta doğrudan alıntılanan Nihat Erim'in "demokrasiyi engelleyecek hastalık" kodu (Bkz. Tablo 3) bu yönde değerlendirilebilir.

DP kanadında ise CHP'nin nitelendiği kodların Hakkı Gedik tarafından şu şekilde ifade edildiği görülür (TBMMTD, 21.2.1949):

"(O güne değin devlet yönetiminde bulunanları işaret ederek)... 'Ali siyaset' 'yüksek politika' namını taşıyan girift ve inhisarcı zihniyetten ihtiras alevinden kendilerini kurtaramamış olmalarını ... Türk milletinin, içte her fırsatı, ikbal ve idbarı istismar eden bir avuç muhterisin tahakkümü önünde sakın ve müvekkil kalmış olmasını, bütçesiyle alakalanmamış bulunmasını başlıca sebepleri meyanında kayıt edenler bu iki sebebin de artık ortadan kalkması, tarihe gömülmesi lüzumuna, zaruretine Türk milletinin kati bir azim ve iman taşıyan bugünkü olgun, muhteşem şuur ve izanı önünde, inanmış, kani olmuş olanlardır." (s.330).

Burada Gedik, önceki devirlerdeki siyaset anlayışını nitelemekle birlikte halen bu zihniyetin devam ettiğini de kastederek iktidarda bulunan CHP'yi nitellemektedir. CHP'ye yönelik olarak "otoriterlik" algılamasının öne çıktığı bu ifadeler, Türk siyasal hayatında CHP'nin stereotiplerinden biri olarak değerlendirilebilecek olan otoriterliği işaret etmesi bakımından önemliyen, 1949 bütçesi görüşmelerinde CHP'nin DP tarafından nitelendiği başka bir kodun bulunmamış olması; iktidar-muhalefet ilişkilerinin başka bir seyre girdiği yönündeki argümanı sağlamlaştırmaktadır. Öyle ki, 1949 yılı bütçesinde parlamentodaki parlamenterler arası hitap şekilleri, konuşma üsluplarındaki değişim göze çarpmakta ve 6. ve 7. Dönem TBMM'sindeki Müstakil Grup-hükümet ilişkilerini anımsatırcasına bir ilişki biçimi dikkat çekmektedir. Bu minvalde, gruplar arasındaki kategorizasyon, siyasal hayatın olağanlığı zemininde devam etmekteyken, 1947'den farklı olarak 1946-1950 devresinin ikinci yarısında olumsuz stereotiplerin en azından sözlü ifadeler nezdinde büyük ölçüde elimine edildiği görülmektedir.

6. Sonuç

Bu çalışmada, Türk siyasal hayatının en önemli aşamalarından biri olan çok partili hayata dönüş döneminin başat aktörleri olan CHP ve DP arasındaki ilişkilerin bir hasım imgesiyle başlayıp ardından rakipliğe evrildiği, bu dönüşümde kurumsal ve kişisel faktörlerin rol oynadığı ortaya koyulmuş; gruplar arasındaki stereotiplerin siyasal hayatın normal akışını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilecek potansiyelde olan algılamalar olduğu belirtilmiştir. 1946-1950 döneminde, özellikle CHP'nin DP'ye ilişkin algılamalarında bulunan güvenilmezlik ve yıkıcılık temalarının inşasına devam edilmesi halinde, siyasal hayatın yine bir kesintiye uğrama ihtimalinin bulunmuş olduğu ve bunun da iktidar-muhalefet ilişkilerinin düşman imgeye dönüşmesiyle tamamlanacağı ifade edilebilir.

Düşmanlaştırmanın bu dönemde engellenebilmiş olması, siyasal hayatta gruplar arası ilişkilere dair birkaç çıkarımı mümkün kılmaktadır. Bunlardan ilki; gruplar arasındaki hasımlığın

belli kurumsal mekanizmalarla önlenebileceğidir. 1946-1950 yılları arasında bu kurumsal mekanizmalar; Cumhurbaşkanlığının tarafsız ve aktif müdahalesi ile başat siyasal partilerin, uzlaşma ortamını sağlayabilecek olan kadroları etkin kılmasıyla bulunmuştur. İkincisi ise, kurumların yanında kişisel tutumların da güven ortamını sağlayabileceğidir. Yine çalışmanın ele aldığı dönemde bu; CHP ve DP'deki etkin siyasi figürlerin iletişimiyle olanak bulmuştur. Bu iletişimin sağlanmasında, DP kurucularının eski ve önde gelen CHP'liler olmasının da rolü bulunmaktadır. Son çıkarım ise, iktidar konumu için yapılan ancak uzlaşmaz konular içermeyen mücadelelerin normleştirilebileceğidir. Bu; DP'nin muhalefette bulunduğu 1946-1950 yılları için geçerlidir. Diğer deyişle, bu dönemde materyal rekabetler, sosyal rekabetlerle birleşmediğinde gruplar arası ilişkiler düşmanlığa evrilmemiştir.

Son olarak, Türk siyasetinde iktidar ve muhalefet konumlarında bulunan grupların birbirlerine yönelik algılamaları için söylenen iktidarın baskıcılığı ve muhalefetin komploculuğu (T. Demirel, 2020, s.211) temalarının bu dönemde de açığa çıktığı belirtilebilir. Bu bakımdan DP, CHP nezdinde davranışlarında aşırıya kaçan, siyaseti bilmeyen, dürüstlüğünden şüphe edilen ve kurulu düzeni bozgunculuğuyla tehdit eden bir grupken; DP'liler ve sonradan MP için CHP ise en başta otoriter algılanmaktadır. Bu bağlamda, siyasal parti gruplarının algılamalarının daha bütünlüklü ortaya konulması için çalışmada izlenen metodun sonraki yıllara da uygulanabileceği mümkün olmakla birlikte birincil verilerin toplanabileceği yakın dönemdeki siyasal grupların da nicel metotla analize tabi tutulması, Türkiye'de iktidar-muhalefet ilişkilerinin siyasal psikolojisini ortaya çıkarabilecektir.

Kaynakça

- Acar, A. (2012). Basında "Tan Olayı" – 4 Aralık 1945. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 43, 1-22.
- Ağaoğlu, S. (1993). *Siyasi Günlük: Demokrat Parti'nin Kuruluşu*. C. Koçak (yay. haz.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ahmad, F. (2014). Modern Türkiye'nin Oluşumu. Y. Alogan (Çev.), İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Ahmad, F. (2015). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*. A. Fethi (Çev.), İstanbul: Hil Yayın.
- Ahmad, F. ve Ahmad, B. T. (1976). *Türkiye'de Çok Partili Hayatın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Akandere, O. (2009). 1946 Genel Seçimleri ve Sonuçları Üzerinde İktidar ve Muhalefet Partileri Arasında Yapılan Tartışmalar I. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 25(75), 437-464.
- Akşam (1946, 27 Ekim). *Celal Bayar Edirne ve Kırklarelinde birer nutuk söyledi*.
- Alagözlü, N. ve Şahin, S. (2010). Political Power and Insults in Turkish Political Discourse. *15th International Conference on Turkish Linguistics, Szeged*: University of Szeged, 59-70.
- Alexander, M. G., Brewer, M. B. ve Herrmann, R. K. (1999). Images and Affect: A Functional Analysis of Out-Group Stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(1), 78-93.
- Aydemir, Ş. S. (1969). *Menderes'in Dramı?*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydemir, Ş. S. (1975). *İkinci Adam*. 2. Cilt, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bayar, C. (1967). *Başvekilim Adnan Menderes*. İ. Bozdağ (Der.), İstanbul: y.y.

- Billig, M. G. ve Tajfel, H. (1973). Social Categorization and Similarity in Intergroup Behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 3(1), 27-52.
- Blumer, H. (1958). Race Prejudice as a Sense of Group Position. *The Pacific Sociological Review*, 1(1), 3-7.
- Boulding, K. (1969). *The Image: Knowledge in Life and Society*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Campbell, D. T. Ve Levine, R. A. (1967). Psychological versus Sociological Explanations of Ethnocentrism. *American Psychological Association Meeting*, Washington.
- Cottam, M. L. (1986). *Foreign Policy Decision Making: The Influence of Cognition*. Boulder: Westview Press.
- Cottam, M. L., Mastors, E., Preston, T. ve Dietz, B. (2017). *Siyaset Psikolojisine Giriş*. M. Şenol (Çev.), Ankara: BB101 Yayınları.
- Cottam, R. W. (1977). *Foreign Policy Motivation: A General Theory and a Case Study*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Creswell, J. W. ve Creswell, J. D. (2018). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Londra: SAGE Publications.
- Cumhuriyet, (1946, 22 Ağustos). *Ruslara cevabımız bugün veriliyor*.
- Cumhuriyet (1946, 24 Ağustos). *Notamızın Metni Neşredildi*.
- Cumhuriyet, (1947, 13 Ocak). *D.P.nin "Hürriyet Misakı" geniş akisler uyandırdı*.
- Cumhuriyet, (1947, 2 Nisan). *İzmir Dün Çok Heyecanlı Bir Gün Yaşadı*.
- Çavuşoğlu, H. (2021). 12 Temmuz Beyannamesi Süreci ve Beyannamenin Türk Siyasal Hayatına Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(23), 141-154.
- Demirel, A. (2018). *Tek Partinin İktidarı: Türkiye'de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demirel, T. (2020). *Türk Siyasetini Anlamak: Yaklaşımlar Hakkında Bir Deneme*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Erdoğan, H. ve Pişkin, Ç. (2020). Demokrat Parti Dönemi İktidar-Muhalefet Çekişmesinin Bir Ürünü: Nevşehir'in İl, Kırşehir'in İlçe Olması. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(2), 577-590.
- Erim, N. (1946, 30 Mayıs). Demokrasi gaye midir, vasıta mıdır?. *Ulus*.
- Erim, N. (2005). *Günlükler*. 1. Cilt, A. Demirel (yay. haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Eroğul, C. (2013). *Demokrat Parti: Tarihi ve İdeolojisi*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Ertekin, O. (2008). Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları. T. Bora ve M. Gültekinil (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik (345-387)* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Goloğlu, M. (1982). *Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Haste, H., Jones, J. ve Monroe, K. (2016). Political Psychology. M. Bevir ve R. A. W. Rhodes (Ed.), *Routledge Handbook of Interpretive Political Science (309-323)* içinde. Abingdon: Routledge.
- Hay, C. (2016). Social Constructivism. M. Bevir ve R. A. W. Rhodes (Ed.), *Routledge Handbook of Interpretive Political Science (99-112)* içinde. Abingdon: Routledge.
- Heper, M. (2008). *İsmet İnönü: Yeni Bir Yorum Denemesi*. S. Yalçın (Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Herrmann, R. K. (1985). *Perceptions and Behavior in Soviet Foreign Policy*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Huddy, L. (2003). Group Identity and Political Cohesion. D. O. Sears, L. Huddy ve R. Jervis (Ed.), *Oxford Handbook of Political Psychology (511-558)* içinde. Oxford: Oxford University Press.

- Ilie, C. (2015). Parliamentary Discourse. K. Tracy, C. Ilie ve T. Sandel (Ed.), *The International Encyclopedia of Language and Social Interaction, Volume 3* (1-15) içinde. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Kaan, O. (2021a). İktidar ve Muhalefet İlişkileri Çerçevesinde Demokrat Partinin Birinci Kongresi. *Akademik Hassasiyetler*, 8(15), 165-187.
- Kaan, O. (2021b). Demokrat Partinin İkinci Kongresinde Kabul Edilen "Milli Teminat Andı"nın İktidar-Muhalefet İlişkilerine Etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(37), 507-539.
- Kalaycıoğlu, E. (2001). Turkish Democracy: Patronage versus Governance. *Turkish Studies*, 2(1), 54-70.
- Karaömerlioğlu, M. A. (2006). Turkey's "Return" to Multi-Party Politics: A Social Interpretation. *East European Quarterly*, 40(1), 89-107.
- Karpat, K. H. (1972). Political Developments in Turkey, 1950-1970. *Middle Eastern Studies*, 8(3), 349-375.
- Karpat, K. H. (2017). *Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Katz, D. ve Braly, K. W. (1933). Racial Stereotypes of One Hundred College Students. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 28(3), 280-290.
- Katz, D. ve Braly, K. W. (1935). Racial Prejudice and Racial Stereotypes. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 30(2), 175-191.
- Kaynar, M. K. (der.) (2007). *Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri: 1923-2006*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Lewis, B. (2017). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. B. B. Turna (Çev.), Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- McCally, S. P. (1956). Party Government in Turkey. *The Journal of Politics*, 18(2), 297-323.
- McDermott, R. (2020). Political Psychology, Social Psychology and Behavioral Economics. L. Curini ve R. Franzese (Ed.), *The SAGE Handbook of Research Methods in Political Science and International Relations* (161-172) içinde. Londra: SAGE Publications.
- Mouffe, C. (2011). *On the Political*. Abingdon: Routledge.
- Neumann, W. L. (2014). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. Essex: Pearson Education Limited.
- North, R. (2010). Political Realism: Introduction. *European Journal of Political Theory*, 9(4), 381-384.
- Özbudun, E. (1995). Turkey: Crises, Interruptions and Reequilibrations. L. Diamond, J. J. Linz ve S. M. Lipset (Ed.), *Politics in Developing Countries* (219-261) içinde. Boulder, CO: Lynne Rienner Publications.
- Philp, M. (2010). What Is to Be Done? Political Theory and Political Realism. *European Journal of Political Theory*, 9(4), 466-484.
- Sherif, M., Harvey, O. J., White, B. J., Hood, W. R. ve Sherif, C. W. (1961). *The Robbers Cave Experiment: Intergroup Conflict and Cooperation*. Connecticut: Wesleyan University Press.
- Son Posta (1949, 21 Haziran). *Bayar dün ikinci büyük kongrede İdare Kurulu raporunu okudu*.
- Şahin, İ. (2017). İktidar-Muhalefet İlişkileri Çerçevesinde İnönü ve Menderes'in Siyaset Dili. *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 1(1), 191-216.
- Şeyhanlıoğlu, H. (2012). 12 Temmuz Beyanname'sinin Siyasal Etkileri ve Önemi: Siyasal Hayatımızda Çatışma Çözümüne Bir Başarı Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 77-102.
- Tachau, F. (2000). Turkish Political Parties and Elections: Half a Century of Multiparty Democracy. *Turkish Studies*, 1(1), 128-148.
- Tajfel, H. (1970). Experiments in Intergroup Discrimination. *Scientific American*, 223(5), 96-103.
- Tajfel, H. (1974). Social Identity and Intergroup Behaviour. *Social Science Information*, 13(65), 78-82.

- Tajfel, H. (1978). Individuals and Groups in Social Psychology. *British Journal of Social and Clinical Psychology*, 18, 183-190.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). An Integrative Theory of Intergroup Relations. S. Worchel ve W. G. Austin (Ed.), *The Social Psychology of Intergroup Relations* (33-47) içinde. Monterey:Brooks/Cole.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1986). The Social Identity Theory of Intergroup Behaviour. W. G. Austin ve S. Worchel (Ed.), *Psychology of Intergroup Relations* (7-24) içinde. Chicago: Nelson-Hall Publishers.
- Tajfel, H. ve Wilkes, A. L. (1963). Classification and Quantitative Judgement. *British Journal of Psychology*, 54(2), 101-114.
- Tajfel, H., Billig, M. G., Bundy, R. P. ve Flament, C. (1971). Social Categorization and Intergroup Behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 1(2), 149-178.
- TBMM (10.6.1946). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, D: 7, C: 24.
- TBMM (26.8.1946). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, D: 8, C: 1.
- TBMM (18.12.1946). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. D: 8, C: 3.
- TBMM (19.12.1946). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. D: 8, C: 3.
- TBMM (20.12.1946). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. D: 8, C: 3.
- TBMM (28.12.1946). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, D: 8, C: 3.
- TBMM (21.2.1949). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. D: 8, C: 16.
- TBMM (22.2.1949). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. D: 8, C: 16.
- TBMM (23.12.1946). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. D: 8, C: 3.
- TBMM (23.2.1949). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. D: 8, C: 16.
- TBMM (24.12.1946). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. D: 8, C: 3.
- TBMM (24.2.1949). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. D: 8, C: 16.
- TBMM (25.2.1949). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. D: 8, C: 16.
- TBMM (26.12.1946). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. D: 8, C: 3.
- TBMM (26.2.1949). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. D: 8, C: 16.
- TBMM (27.2.1949). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. D: 8, C: 16.
- TBMM (30.12.1946). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. D: 8, C: 3.
- TESAV (t.y.). *Çok Partili Dönemde Yapılmış Olan Milletvekili Seçimlerindeki Yenilenme Oranları*. Erişim adresi: <http://www.tesav.org.tr/cok-partili-donemde-milletvekili-yenilenme-oranlari/>.
- Toker, M. (1990). *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları 1944-1971: Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tuna, I. (2017). *Türkiye'de Çok Partili Dönemin Başlangıcından 27 Mayıs Darbesine Kadar İktidar-Muhalefet İlişkileri (1946-1960)* (Doktora Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Turner J. C., Brown, R. J. ve Tajfel, H. (1979). Social Comparison and Group Interest in Group Favouritism. *European Journal of Social Psychology*, 9(2), 187-204.
- Turner, J. C. (1975). Social Comparison and Social Identity: Some Prospects of Intergroup Behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 5(1), 5-34.
- TÜİK (2012). *Milletvekilleri Genel Seçimleri, 1923-2011*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Ulus (1946, 9 Eylül). *Hükümet önemli kararlar verdi*.
- Ulus (1947, 17 Kasım). *C.H.P. kurultayı açılıyor*.
- Ulus (1947, 18 Kasım). *İnönü'nün tarihi nutku*.

- Ulus (1947, 30 Kasım). *Yedinci büyük kurultayda C.H.P. tüzüğü görüşülmeye başlandı.*
- Ulus (1947, 1 Aralık). *Yedinci büyük kurultayda C.H.Partisi tüzüğü dün kabul edildi.*
- Ulus (1948, 3 Temmuz). *Seçim kanunu mecliste.*
- Ulus (1949, 26 Haziran). *D.P. Kongresi dün sona erdi.*
- Ulus (1949, 28 Haziran). *Hükümetimiz, dün akşam bir tebliğ yayınladı.*
- Uran, H. (2017). *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*. C. Çobanlı ve P. Güven (yay.haz.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Vatan (1946, 10 Haziran). *Celal Bayarla mülakat.*
- Vatan (1948, 15 Ocak). *K. Öner'in istifası meselesi.*
- Vatan (1948, 9 Şubat). *Demokrat Parti'deki büyük ihtilaf.*
- Vatan (1948, 10 Mart). *D. Parti ara seçimlere girmeme kararı verdi.*
- Vatan (1948, 11 Mart). *Beş milletvekili partiden çıkarıldı.*
- Vatan (1948, 13 Mart). *Demokrat Parti Haysiyet Divanı altı milletvekilinin daha partiden ihracına karar verdi.*
- Vatan (1950, 17 Şubat). *Meclis yeni seçim kanununu kabul etti.*
- Yalman, A. E. (1970). *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim (1945-1971)*. 4. Cilt, İstanbul: Rey Yayınları.
- Yetkin, N. (2006). A Pragmatic Analysis of Derogation in the Discourse of Political Criticism in the Turkish Grand National Assembly. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 48-59.
- Yılmaz, H. (1997). Democratization from Above in Response to the International Context: Turkey, 1945-1950. *New Perspectives on Turkey*, 17, 1-37.
- Zürcher, E. J. (2015). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. Y. Saner (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.

Political Psychological Roots of the CHP-DP Rivalry (1946-1950): From Adversaries to Competitors

Melih Nadi TUTAN*

Studies on “returning” to multiparty politics in Turkey (Karaömerlioğlu, 2006, p.89) have mainly focused on the causes of this process instead of evaluating how political parties’ perceptions about each other shaped government-opposition relations. The background of this transformation is explained by several factors such as international context (Yılmaz, 1997), division of elites (Tachau, 2000), political and socioeconomic developments (McCally, 1956; Karpat, 1972), ideological and individual determinants (Özbudun, 1995; Heper, 2008). However, as tangible outcomes of the transformation, relations between political parties were as crucial as causes of the period. In this regard, I asked “How did government-opposition relations are shaped between 1946 and 1950?” and will try to describe and analyse mutual perceptions of The Republican People’s Party (CHP) and The Democrat Party (DP), dominant actors in the 8th term of The Grand National Assembly of Turkey (GNAT), by the light of social and political psychology.

In order to understand perceptions of political groups, we need to find basic resources of competition between political parties. These potential resources can be found in studies concerning group behaviour. Having been inspired from the questions of “What are the determinants of group formation?” and “Why do groups discriminate each other?”, theories of realistic conflict and social identity state respectively that in-group members, motivated by material gains or losses, develop hostile attitudes towards out-group (Blumer, 1958; Sherif et.al.,1961; Campbell and Levine, 1967) and, that in-group members, even if there is no categorisation on any basis, tends to favour themselves and discriminate out-group members due to motivation of group identity (Tajfel, 1970; Tajfel et.al., 1971; Billig and Tajfel, 1973; Tajfel, 1974; Turner, 1975; Tajfel, 1978; Tajfel and Turner, 1979; Turner, Brown and Tajfel, 1979). Leonie Huddy (2003, p.515-521) indicates that these theories reflect realistic interests and symbolic status in politics, especially on group cohesion.

While realistic interests refer to realism in political theory, symbolic status can be understood by means of social constructivism. Political realism highlights the aspiration to be in the power and finds resources of competition, as a zero-sum game, in material gains or losses (North, 2010;

* Niğde Ömer Halisdemir University, Niğde, Turkey, (PhD Candidate, Marmara University), E-mail: melihnaditutan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2801-3650

Philp, 2010). However, in addition to this, it can be found constructed status in politics such as ideologies and identities, which are individual, social or political ones (Hay, 2016, p.100-102). In Turkish politics, these two distinct competition resources can be detected as patronage and clientelism (Kalaycıoğlu, 2001, p.63-65) and, as it can be found in almost every parliament, discursive practices targeting out-groups' positive faces in GNAT (Yetkin, 2006; Alagözlü and Şahin, 2010). Whereas these theories help us to understand the background of competitions between political groups, images illuminate their relationship pattern.

Having been developed to explain how national images affect foreign policy decisions (R. Cottam, 1977, Herrmann, 1985, M. L. Cottam, 1986), image theories in political psychology also elucidate interrelations of smaller groups (Alexander, Brewer and Herrmann, 1999). According to M. Cottam (2017, p.96-97), images, functioning like stereotypes, which are formed to the extent perceived traits of out-groups or individuals, shape categorisations. Since, as one of the most typical images, an enemy that corresponds to a threat from an out-group, which is perceived with equal capabilities and culture as compared with the in-group (Alexander, Brewer and Livingston, 2005) has specific conditions which are hard to find in politics routinely, it will be elaborative to draw advantage from Chantal Mouffe's conceptualisations.

Mouffe (2011, p.1-34) basically states that, in politics, there is always an inherent *we/they* categorisation and, that political groups are actually *friendly enemies (adversaries)* in this sense. When this adversariness or agonism turns into a friend/enemy categorisation or antagonism, politics break into a deadlock (Mouffe, 2000, p.12-13). I, here, accepting ontological categorisations in politics, use the term competitor as adversary defined by Mouffe (2011, p.20-21) and argue that adversariness is an intermediate form, i.e., *tertium quid* between competitor and enemy, in other words, between Mouffe's adversary and enemy. I suggest that the 1946-1950 era of Turkish politics initiated on the ground of adversariness, which could be transformed into enmity between CHP and DP, yet this image yields into a competitor image thanks to institutional regulations and individual factors.

In order to demonstrate the argument, budget debates are chosen as data collection tools and debates of 1947 and 1949 in the parliament were analysed by descriptive, content and numerical analysis. Codes found were the MPs' direct verbal expressions in which negational stereotypic components are existed. These codes were registered with the help of MaxQDA Analytics Pro 2022 (22.0.1) and combined in upper categories, which correspond stereotypes of groups to each other. Frequencies of codes in one stereotype category signified how strong it is perceived (Table 1).

Table 1. CHP, DP and The Nation Party (MP) Stereotypes in 1947 and 1949 Budget Debates

	CHP		DP		MP	
	1947	1949	1947	1949	1947	1949
1: Pessimism			5			
2: Egoist			2			
3: Deceptiveness		1	4	1		
4: Troublemaker			4			1

5: Extremism		1	10		
6: Ignorance	1	2	6		1
7: Cowardice			1		
8: Authoritativeness		3	2		
9: Anarchist			2		

Both political groups in the parliament were in a tense rivalry amongst them until about towards the end of 1947. This was because of mostly material competitions, rather than social, due to the fact that party programmes of both political parties were getting more similar through the liberalisation of CHP (Ahmad, 2014, p.129; Karpat, 2017, p.234-236) and, that since the founders of DP were previous MPs of CHP, they were sharing a common party identity in the past. Additionally, more than half of MPs in the 8th term of GNAT were in the parliament in the 7th term and therefore, the political setting was conducive to the enshrouding identity conflicts.

In stereotypes found there are no codes signifying ideological, moral, religious or ethnic issues, except “anarchist” that connotes a kind of “violator” in daily language in Turkish, rather than an ideology. However, during 1946 and 1947, in the eyes of CHP MPs, the DP out-group is an “extremist and a troublemaker”, who tries to divide the nation and obscure the government. It can be said that this way of thinking justifies any kind of policies, which could exterminate the opposition’s activities. This justification also had comforting elements for MPs of CHP since DP was perceived with “deceptiveness and ignorance”, so there was no rational need for DP’s policies in politics. Put it differently, both political groups had vital trust issues amongst them.

Nonetheless, during the 1947 budget debates, having been irritated by the negational words of the Prime Minister, DP left the parliament and, under President İnönü’s watch, a period of reconciliation of both political groups had begun during 1947. Declaration of July the 12th, in which the existence of DP and other opposition groups are guaranteed by the President, was an outcome of these negotiations. In both political parties, moderate groups were become dominant following this process. As a consequence of intra-party cleavages, deviants who formed MP split from DP and the former cabinet resigned. This change was provided by both groups’ awareness of adversariness between them and the possibility of reversal of the democratic transition.

1949 budget debates showed that both groups’ negative stereotypes about each other, which were signs of adversariness and state of affairs that possibly cause enmity, were become more indistinct. As categorisations remain in the minds and expressions of MPs, the fact that stereotypes drawn to the background showed that adversariness was transforming to a competitor image instead of an enemy. While this period that ends with General Elections in 1950 denotes that some institutional mechanisms can prevent enmity between political groups who does not have identities at the extreme ends of the political spectrum relatively, also reveals stereotypic continuities in Turkish politics such as so-called extremist opponent and authoritative government. In this regard, it will be illuminating to study this issue either in other periods or by using quantitative analyses.